

ME24GE

646004

Modelat fluvial del barranc d'Algendar

Situació

Municipi:

Ferreries i Ciutadella

Coordenades UTM
(31N ETRS89):

X: 582513
Y: 4424199

Dificultat i duració

5 min

Accés

És recomanable que accediu al LIG mitjançant el camí Reial; des de Ciutadella, a la carretera General entre Ferreries i Ciutadella, heu d'agafar el camí de Binigarba fins al camí Vell de Ciutadella i seguir les indicacions fins a la casa de colònies des Torretó; o bé des de Ferreries, on caldrà que agafeu el desviament cap al barranc d'Algendar (a la rotonda on conflueixen la carretera General, la de cala Galdana i l'entrada a Ferreries) fins as Canaló, on hi ha habilitat una aparcament molt a prop de les cases de colònies. També hi podeu accedir a peu mitjançant un tram de 3,5 km del camí Reial des del poble de Ferreries.

Interès principal

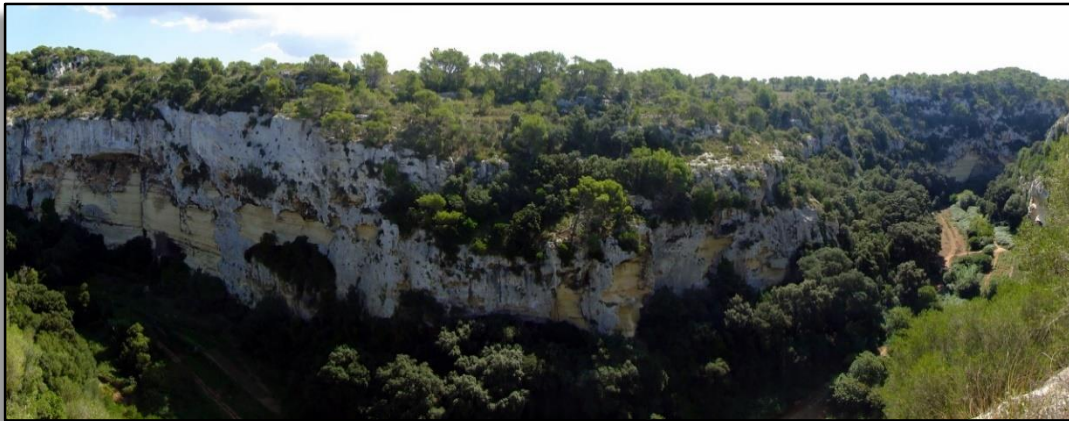
Geomorfològic

Interès secundari

Hidrogeològic, paleontològic i estratigràfic

Descripció de la localitat

El barranc d'Algendar representa un dels punts més característics i singulars de Menorca. Neix a la regió de Tramuntana, té 8,5 quilòmetres de recorregut des del puig de Santa Magdalena fins a cala Galdana amb un traçat força rectilini i està constituït per profunds canons fluvials, amb parets gairebé verticals tallades en el marès del miocè i desnivells pròxims al centenar de metres. Encara que presenta una direcció fonamental, el barranc descriu nombroses voltes i recolzades i mostra un traçat fluvial de gran recorregut amb amplades de 50 a 100 m, amb parets en molts de trams verticals, d'una alçada mitjana de 50 m i amb màxims de quasi 80 m.

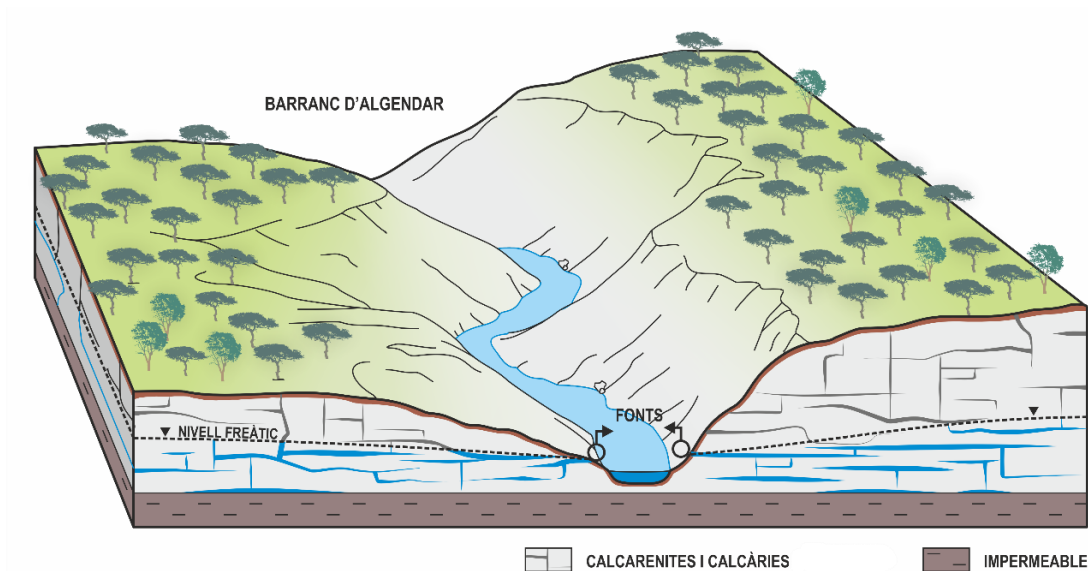

Vistes panoràmiques del barranc d'Algendar. A la fotografia superior destaquen les cases del Molí de Baix, encastades dins el penyal en aprofitar per a la seva construcció una balma, una zona on el penyal està més erosionat a la part inferior que a la superior. A la fotografia inferior es pot apreciar el traçat sinuós del barranc. Les nombroses voltes i recolzades que descriu el barranc poden associar-se en bona part a grans enfonsaments. La dissolució de la roca per part de les aigües subterrànies pot provocar l'ensorrament del sostre d'una cova i formar unes depressions de contorns circulars i de diversa grandària, que coneixem amb el nom de *dolina*, que pel fet de produir-se als marges del barranc haurien eixamplat la seva llera.

El torrent que drena actualment el barranc d'Algendar porta aigua durant tot l'any. Aquest fet és a causa de rebre les aportacions de les aigües subterrànies de l'aquífer de Migjorn (tot i el seu notable descens en les darreres dècades), que literalment afloren en nombrosos punts de la llera del torrent. Hem de pensar que un barranc és un desnivell brusc en la superfície del terreny, causat habitualment per l'erosió d'un riu. Si el desnivell és suficient per interceptar el nivell freàtic (la part superior de l'aquífer), aquest aportarà aigua al

torrent. Quan aquesta intercepció es produeix per sobre la làmina d'aigua que transporta el torrent, l'aigua pot aflorar en forma de fonts.

El barranc d'Algendar presenta el major nombre de fonts d'aigua dels barrancs de Menorca. Actualment s'hi localitzen deu fonts amb aigua, amb més o menys cabal, i es té constància d'almenys sis més que han deixat de rajar i que estan situades en la part alta del barranc. Des del puig de Santa Magdalena fins al pla de Son Pruna no existeix indici de la presència de fonts d'aigua. El drenatge del barranc en la seva part alta és proporcionat per les fonts de s'Aranjassa (recuperada al 2014 per un projecte d'agricultura ecològica que Càritas Diocesana desenvolupa), Son Pruna, Sobrevell i sa Dragonera, que és l'única en aquest tram de barranc que manté un cabal considerable. A la part mitjana, el torrent és alimentat per l'aportació exclusiva de la font de Torrepetxina, mentre que a la part baixa s'ubiquen, entre d'altres, dues fonts importants: la font de Son Fonoll i la font des Eucaliptus o des Desmais, la més popular del LIG, on les sortides d'aigua de l'aqüífer inunden els terrenys del voltant del torrent.

Bloc diagrama representatiu del barranc d'Algendar. L'excavació feta pel barranc provoca la intersecció del nivell freàtic amb la superfície topogràfica i la possible aparició de surgències d'aigua dolça.

Fonts de sa Dragonera i de Son Fonoll. La fletxa indica el petit canal per on sorgeix l'aigua de la font de sa Dragonera. La font de Son Fonoll representa la font de més cabal del barranc d'Algendar. Es desenvolupa en una cavitat de dimensions considerables i dona servei d'abastiment d'aigua a la urbanització de cala Galdana i Serpentina, tot i que complementàriament amb diversos pous. En èpoques de pluges importants cal modificar el subministrament d'aigua a les urbanitzacions, ja que aquesta apareix amb tonalitats vermelloses, producte de l'arrossegament d'argiles.

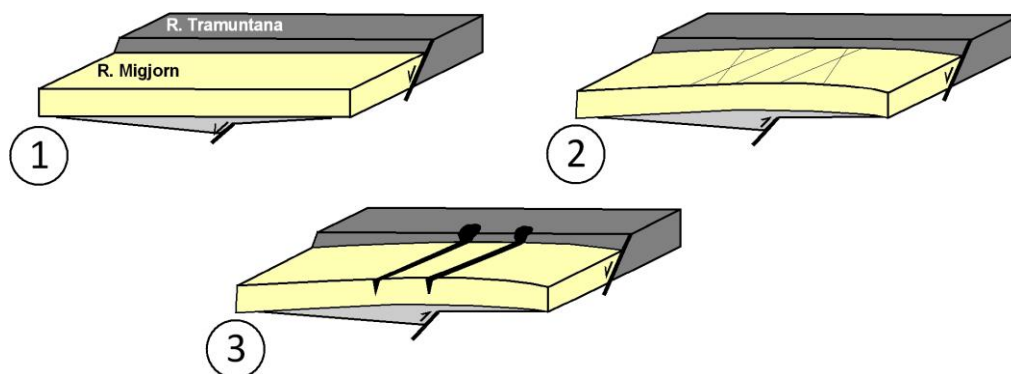
Pel que fa als materials geològics, les grans parets verticals del barranc estan constituïdes per una sèrie homogènia de marès amb la presència de fòssils, especialment d'eriçons de mar, i bioturbacions, on s'identifiquen trams calcaris més durs. Al seu tram final, la llera del barranc presenta un reompliment de llims i arenes de l'holocè (l'època geològica més recent) de fins a 20 m d'espessor.

Parets de gran alçada vora la trencada de Son Fonoll i detall de bioturbacions (alteració del sediment per acció d'organismes) i del fòssil d'un eriçó de mar del barranc.

Aquests barrancs profunds només els localitzam a la part central de la regió de Migjorn de Menorca. Aquest fet és degut a la circumstància que per acció d'uns moviments tectònics, la regió es troba lleugerament bombada amb el màxim aixecament en aquesta part central (zona de major curvatura), i

forma el que en geologia s'anomena una *estructura anticlinal*. L'aixecament d'aquesta part central portaria associada l'aparició d'un seguit de fractures que, com que són zones de major debilitat de la roca, serien aprofitades pels torrents per establir-s'hi i arribarien a afectar la zona de Tramuntana. A tots aquests moviments tectònics cal sumar-hi els descensos del nivell de la mar que es van produir a escala mundial al quaternari, que van provocar un increment del pendent i, en conseqüència, un gran poder erosiu dels torrents, que anirien agranant i arrossegant les roques i sediments cap a la mar. Una pujada posterior del nivell de la mar a partir de fa 10.000 anys frenaria aquest procés i l'invertiria, és a dir, provocaria la sedimentació generalitzada dels torrents en els seus sectors baixos i el reompliment de sediments de les cales.

Evolució de la regió de Migjorn que condiciona la formació dels profunds barrancs a la seva zona central. La sedimentació marina de la regió de Migjorn al miocè es va produir per l'enfonçament d'aquesta respecte a la de Tramuntana (1). A final del neogen-principi del quaternari, la regió es plega molt suaument i afavoreix l'aparició de fractures en la zona de major curvatura (zona central de la regió) (2). Aquestes fractures són aprofitades per la xarxa de drenatge per al seu encaixament, que fins i tot arriba a la zona de Tramuntana, fet que afavoreix la seva incisió per comprendre una àrea més gran i la formació dels profunds barrancs en moments en què el nivell de la mar és més baix (3) (modificat de Gelabert *et al*, 2005).

Als espadats del barranc cal considerar la presència de diverses cavitats d'interès. Per exemple, la cova d'en Curt al barranc de Binimassó, afluent del d'Algendar, configurada per dues parts ben diferenciades: una sala de pis molt rost ple de blocs de gran mida i una galeria de més de 332 m de desenvolupament, horitzontal i ocupada per un rierol, que implica que aquesta cova encara es vagi obrint. També cal anomenar la cova de ses Abelles, una galeria no funcional de 345 m de desenvolupament i tan sols 14 m de desnivell i d'amplada molt variable, que apareix penjada en un cingle de la vora oriental del barranc d'Algendar. Presenta un recorregut en ziga-zaga que evidencia que la seva formació es pot relacionar amb diverses fractures davant la circulació hídrica. Probablement una de les coves més populars del barranc és la cova Murada, una galeria pràcticament horitzontal que forma una sèrie de colzes de secció molt variable, situada a la vora occidental del barranc d'Algendar, prop de Torrepetxina, amb un important jaciment arqueològic fortament espoliat.

Per a saber-ne més

FORNÓS, J. J.; FUMANAL, M. P.; PONS, G. X.; BARÓN, A.; FORNÉS, A.; PARDO, J. E.; RODRÍGUEZ-PEREA, A.; ROSSELLÓ, V. M.; SEGURA, F.; SERVERA, J., 1998. Rebliment holocènic a la vall incisa del barranc d'Algendar (Cala Galdana, sud de Menorca, Mediterrània Occidental). *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 41: 173-189.

FORNÓS, J.; OBRADOR, A.; ROSSELLÓ, V. (ed.), 2004. *Història Natural del Migjorn de Menorca. El medi físic i l'influx humà*. Societat d'Història Natural de les Balears -Institut Menorquí d'Estudis - Fundació Sa Nostra, 378 p.

- GELABERT, B.; FORNÓS, J.; PARDO, J.; ROSSELLO, V.; SEGURA, F., 2005. Structurally controlled drainage basin development in the south of Menorca (Western Mediterranean, Spain). *Geomorphology*, 65: 139-155.
- GINÉS, J.; GINÉS, A., 2005. Classificació morfogenètica de les cavitats càrstiques de les Illes Balears. *Endins*, 17: 85-102.
- GRÀCIA, F.; GINÉS, J.; PONS, G. X.; GINARD, A.; VICENS, D. (ed.), 2011. El carst: patrimoni natural de les Illes Balears. *Endins*, 35, *Mon. de la Soc. Hist. Nat. Balears*, 17, 368 p.
- MATEOS, R. M.; GONZÁLEZ, C. (coord.), 2009. *Els camins de l'aigua de les Illes Balears. Aqüífers i fonts*. Instituto Geológico y Minero de España, Conselleria de Medi Ambient del Govern de les Illes Balears, 267 p.
- MERCADAL, B., 1959. Noticia sobre la existencia de restos de terrazas del Tirreniense en la costa sur de Menorca. *Boll. Soc. Hist. Natural de Balears*, 5:39-44.
- MIR, F., 1976. Les formes hipogees del Barranc d'Algendar (Menorca). *Endins*, 3: 27-39.
- MOREY, M.; LLORENS, L.; SANTIESTEBAN, E.; GARCIA, C.; GUIJARRO, J. A., 1988. Estudio integrado del "Barranc d'Algendar" de Menorca. *Revista de Ciència (IEB)*, 2: 83-96.
- PARDO, J. E.; RODRÍGUEZ-PEREA, A.; FORNÓS, J. J.; GARCIA, F.; CERVERA, T., 1997. Caracterización de los fondos de las calas y los barrancos menorquines mediante sondeos eléctricos. Dinámica Litoral Interior, *Actas XV Congreso de Geógrafos Españoles*, 1: 191-203.
- ROSSELLÓ, V. M.; FORNÓS, J.; GÓMEZ-PUJOL, LL. (ed.), 2003. Introducció a la geografia física de Menorca. *Mon. Soc. Hist. Nat. Balears*, 226 p.
- SEGURA, F. S.; PARDO-PASCUAL, J.; ROSSELLÓ, V. M.; FORNÓS, J. J.; GELABERT, B., 2007. Morphometric indices as indicators of tectonic, fluvial and karst processes in calcareous drainage basins, south Menorca island, Spain. *Earth Surface Process and Landforms*, 32: 1928-1946.
- TRIAS, M., 1973. Sobre dos cavidades del Barranc d'Algendar: Cova Murada y Cova de'n León. *XIII Congreso Nacional de Arqueología*, 365-376. Huelva.

Recomanacions

Es pot realitzar la visita en qualsevol moment de l'any. Es recomana fer-la mitjançant el camí Reial, una antiga via actualment mantinguda mitjançant tasques de voluntariat que permet un accés fàcil a la part alta del barranc. També cal tenir en compte que el Consell Insular ha habilitat dos itineraris botànics al pas d'en Revull i as Torretó.